

EL CAFÈ DE LA PLAÇA

Al poble sempre s'ha dit que el cafè del Bar Lliroia no és excepcional, però és constant. I la constància, a una certa edat, adquireix una categoria moral. El cafè té un gust lleugerament agre, una aroma persistent i una virtut fonamental: fa creure que el dia encara pot ser governat.

En Marcello hi arribava cada matí a les vuit i cinc, amb una puntualitat que no admetia explicacions perquè no era una mania, sinó una convicció. Sempre havia sostingut que, quan el cos comença a desdir-se, les rutines deixen de ser costums i esdevenen bastons. Abans, però, passava per la seva llibreria.

Obria la porta amb una lentitud mesurada, gairebé cerimonial, com si el gest exigís una mínima reverència. Ventilava l'espai i permetia que la pols s'alçés amb una discreció digna només el just perquè l'aire recordés que allà s'hi acumulava temps— i tornava a tancar amb clau. La llibreria feia olor de paper antic i de fusta exhausta, una olor que no evocava decadència sinó perseverança. En Marcello defensava que els llibres vells no s'han de netejar massa: la memòria, deia, també necessita esquerdes per ser acceptable.

A la plaça, el matí s'ordenava amb una regularitat gairebé compassiva. La senyora Carmela ocupava el seu banc amb l'autoritat silenciosa de qui ja no espera res i, precisament per això, ho observa tot. En Totò el peixeter despleguava el diari amb una gravetat ritual, com si només concedís crèdit a les notícies quan ja han perdut qualsevol capacitat de fer mal. Cadascú al seu lloc. L'ordre —pensava en Marcello— és la forma més discreta que té una comunitat de cuidar-se.

Al Bar Lliroia, la tercera taula a la dreta era seva: era inevitable.

Demana el cafè i el remena amb la cullereta: tres voltes exactes. Ni una més. La quarta li semblava una abdicació davant de l'atzar. Mentre ho feia, exercia aquella murmuració irònica i benèvola que l'havia convertit en una figura estimada: el pa massa tou, la música estrident dels joves, la desaparició progressiva del criteri. No buscava tenir raó; buscava ser escoltat. I ho era.

Durant anys, res no va trencar aquella litúrgia mínima. Fins que un matí, en explicar una anècdota repetida fins a la saturació, va vacil·lar. Una pausa ínfima. Un buit gairebé elegant. Va reprendre el fil amb una digressió hàbil.

—Coses de l'edat —va dir—. El cap també es permet distraccions.

La rialla va ser coral. La seva també, lleugerament desfasada.

A la llibreria, dies després, va recomanar un llibre amb entusiasme genuí i es va quedar suspès a mig discurs. Sabia què volia dir, però la paraula exacta no acudia. En va triar una altra, acceptable però imprecisa. El client no ho va percebre. En Marcello sí, i aquella lucidesa el va incomodar més que l'error.

Va començar a escriure notes. Advertiments domèstics: *tancar amb clau*, *apagar el llum*, *comprar pa*. Al principi ho feia amb una ironia indulgent, com si s'avancés a una feblesa futura. Més endavant, va deixar de comentar-ho.

La seva filla, l'Anna, va intensificar les visites.

—Tot va bé, pare? —preguntava amb una lleugeresa calculada.

—Perfectament —contestava ell—. Només una mica dispers. Com tothom.

Un migdia, ella el va trobar buscant les ulleres que duia posades. Van riure. Però el riure d'ell va ser excessiu, com si volgués aixafar alguna cosa que intentava emergir.

—Ximpleries —va dir—. No dramatitzem.

Ella no va insistir. Encara.

Al bar, en Marcello continuava sent ell, però amb una aspror nova, gairebé imperceptible. Algú va dir que estava "més rondinaire". Ell va replicar que el món s'havia tornat intolerablement negligent. Ningú no el va contradir. Era entranyable. Encara.

Un matí es va asseure a la taula equivocada. En adonar-se'n, es va aixecar amb una rapidesa imprecedented.

—Disculpeu —va dir—. Avui no hi tinc el cap.

Ningú no li va donar importància. Ell sí.

La fissura definitiva va arribar sense dramatisme. Un client li va demanar un llibre concret. En Marcello va somriure, va girar-se cap a les prestatgeries... i l'ordre que havia construït durant tota una vida li va resultar aliè. Va improvisar. Va dissimular. Va vendre un altre llibre.

Quan el client va marxar, en Marcello va romandre dret, amb les mans penjants, pres d'una sensació nova i aterridora: una por sense objecte.

Aquella tarda, al Bar Lliroia, va començar una història antiga. Una de les seves. El relat es va dissoldre a mig camí. Les paraules no acudien. El silenci que es va produir no va ser incòmode, sinó dens. Algú el va ajudar. Algú altre va canviar de tema.

En Marcello va somriure. Un somriure educat. Massa llarg.

El diagnòstic no va ser teatral. Va ser exacte. Progressiu. Inapel·lable. El metge va parlar de fases, d'esllanguiment cognitiu, de desaparicions parcials. En Marcello escoltava amb una atenció dolorosa, com si memoritzés un territori que sabia que aviat no reconeixeria.

—Encara sóc jo —va dir, en sortir.

—Sí —va respondre l'Anna—. Encara.

Va resistir tant com va poder. Un matí va arribar tard al bar. No gaire. Però tard. Va seure a la tercera taula a la dreta amb una satisfacció gairebé infantil, com si hagués superat una prova invisible.

Va demanar el cafè.

En remenar-lo, va fer quatre voltes. Després cinc. Es va aturar, desconcertat.

Va mirar al seu voltant. Les cares li eren familiars, però no pròximes. Com retrats d'una altra vida.

—Aquest cafè... —va dir, amb una veu inesperadament fràgil— és bo.

L'Anna, a la barra, va abaixar els ulls.

L'última vegada que hi va anar, ja no hi va anar sol. Va observar la plaça amb una curiositat cortesa.

—És agradable, això —va dir—. Hi vinc sovint?

Ella no va respondre.

Es va asseure. Va agafar la cullereta. Va remenar sense comptar.

A la plaça, tot continuava igual. La Carmela al banc. En Totò amb el diari. El poble fidel a la seva inalterable indiferència.

I només aleshores, quan el món no va fer cap esforç per retenir-lo, va quedar clar que en Marcello no s'estava transformant.

S'estava extingint.

I això —per a qui ho ha viscut de prop— no és només tristesa.

És una erosió lenta i irrevocable que no admet consol.